

Promene utopijskih moda

Lewis Mumford

1926.

Mali prilog Mamfordovim kritičkim razmatranjima utopijskog fenomena, napisan i objavljen još 1926, koji je sam Mamford iskopao iz davno zaboravljenih publikacija i objavio u svojoj autobiografskoj antologiji *Findings and Keepings*, iz 1975. Može se posmatrati i kao satirični postskriptum uz knjige i tekstove kao što su *Priča o utopijama* (1922), „Utopija, grad i mašina“ (1965) i „Život je bolji od utopije“ (1940). Ovaj poslednji naslov se kao fraza provlači i kroz druge Mamfordove tekstove i prepisku, počevši od 1930 (članak „U šta verujem“, pismo Catherine Krouse Bauer iz jula 1930, itd.), sve do tako poznih istupa kao što je predavanje „Zovite me Jona“, iz 1972. Ovaj prevod, sad već ne znam zašto, nije ušao u izbor priređen 2021. za Gradac – iako sam ga uradio još tada. Mali korak za Mamforda, i moj veliki propust. To ovako delimično ispravljam. (AG, 2024)

1760.

Utopija se sastoji od prostranih livada, oivičenih potkresanim stablima kestena; u daljini se vidi hram, po mogućstvu u ruševinama; u blizini, na dohvat ruke, nalazi se nekoliko krava, uvezenih iz Arkadije. Obični ljudi, osim kada se treba postarati za krave, nalaze se u pozadini, van vidnog polja; mesto naseljavaju filozofi i nimfe. Filozofi su se vratili Prirodi; nimfe su se vratile filozofima. Dani su dugi i opuštteni; bogate trpeze rasprostiru se po svežim travnjacima kao nekom čarolijom; a kada se ispružimo na travu, nema kamenčića koji bi nam žuljali vrat ili kičmu. Kada bi versajski vrtovi mogli da se postaraju sami za sebe, tako da baštovani ne moraju da zagaze u scenu svojim prostačkim stopalima ili da proviruju nosevima iz žbunova – da, to bi onda bila Utopija.

1790.

Utopija je sada ulični ugao na kojem ljudi iz srednje klase mogu do mile volje da pričaju o onome što im leži na srcu, a da se pri tom ne osećaju postićeno ili glupo. Mogu i da se voze kočijama, ako imaju dovoljno petlje da izbace vlasnike; mogu i da giljotiniraju te prefinjene bitange oba pola ako nisu na vreme izmirile svoje račune. Sunce izgleda drugačije ako promenite nazive dana; godišnja doba su prijatnija ako im promenite imena; u stvari, sve se menja, ako mu samo promenite ime. To je velika tajna Utopije iz 1789: promeni ime, i ako zaista veruješ u snagu reči, promeniće se i sve ostalo. Pogledaj samo sva ta klasična zdanja: zar ona nisu još plemenitija i lepša sada kada su im na pročeljima ispisane reči Sloboda, Jednakost i Bratstvo? I uopšte, zar život nije skoro previše lep – za reći?

1830.

Utopija je mesto na kojem gvozdene krave rađaju zlatnu telad. Veterinarstvo se zove industrijalizam. Obilje dobro uhranjene siročadi smešteno je odmah uz fabrike, u cilju efikasnosti; male izreke koje mladim i nežnim dušama govore da je Bog ljubav takođe promovišu efikasnost; a suština Utopije sastoji se u tome da se napravi još mašina tako da još više siročadi može naučiti izreke o istinama religije i opasnosti-ma greha. Svrha ove Utopije je podsticanje evangelističkog protestantizma i širenje

pronalazaštva; te dve stvari su skoro jedno te isto. Kada se Utopija usavrši, deca će se i rađati u fabrici, čime će se izbeći nepotrebni troškovi transporta. Ljudi žive u gvozdenim kućama; spavaju u gvozdenim posteljama; dodaju gvožđe čak i u vino i govedinu, da bi se osećali još srećnije i zdravije. Kada se embrioni pobune protiv rađanja u takvoj Utopiji – do te mere kod onih najmlađih izostaje svaki religiozni osećaj – izvlače ih na svet gvozdenim kleštima.

1890.

Utopija je konačno stigla. Ona uključuje sve; čak se i kapitalisti uprežu u posao kao plaćene sluge države. Sve je bilo tako prosto. Najzad, Utopija je skoro bila tu: zar ljudi nisu imali više hrane nego ikada pre, više izuma, više načina za sticanje kulture? Da bismo ostvarili Utopiju samo je trebalo da skrenemo tok zlata iz džepova kapitalista u džep zajednice. Korporacije su nam pokazale put: „Ako je to dobro za Rokija, dobro je i za mene.“¹ Umesto neke male korporacije, kao što je *Standard Oil*, imaćemo jednu veliku, koja uključuje sve. Država je Veliki kombinat koji obuhvata sve male kombinat. Jednog dana, na redovnim izborima, koji će se na lep, pristojan način održati u skladu s Ustavom, glasaćemo za Veliki kombinat. Edvard Belami je pokazao kako bi se to moglo izvesti.² Samo treba sačekati sledeće izbore.

Postsriptum (trideset godina kasnije): I dalje čekamo.

1910.

Utopija je zvezda nastala iz sudara dve planete zvane Vladajuća klasa i Proletarijat. Proleteru su celu večnost samo išli nizbrdo: njihov položaj je postajao sve gori i gori; a onda – bup! – mora da su konačno lupili o dno. Tada će ugledati zvezdu i znaće da se sada nalaze u novom svetu. Kakvom svetu? Dobro, u novom svetu, lepom svetu. Sve je novo: telegraf je nov; fabrike su nove; električna energija je nova. Novo i dobro je jedno te isto. Utopija je nezamisliva zato što je vrlo, vrlo nova. Utopija će imati Novog Čoveka; imaće i Novu Ženu; proizvešće Novi Brak, koji ne treba brkati sa starom vezom; stvoriće Novi Rad, koji neće trajati duže od četiri sata; uživaće u Novoj Umetnosti; učiće Novu Istoriju; razumeće se u Novu Nauku. Biće mesta za sve što je novo, osim za nove bogataše (skorojeviće) i Novu Republiku.³

1918.

Utopija je Svetski rat, koji se vodi u velikom stilu, dugo posle okončanja svih borbi. Svako je registrovan; svako prolazi kroz obaveštajnu proveru; svako prolazi kroz obuku; svako zna gde mu je mesto; svako dobija hranu; svako ima pravo na sklonište; a mlade ženke iz Starih porodica mogu da ćaskaju i flertuju s poželjnim mladim

¹ Stih iz neke popularne pesme, koji je prešao u izreku (ili obrnuto), „What’s good enough for Rocky is good enough for me“.

² Edward Bellamy, *Looking Backward: 2000–1887*, 1888. Ceo odeljak je aluzija na čuvenu i veoma uticajnu utopijsku fikciju Edvarda Belamija, koja se predstavljala kao „socijalistička“, iako je zapravo bila reč o ekstremno korporativističkoj (etatističkoj) konstrukciji. Videti i osvrt Vilijama Morisa, iz 1889: <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/william-morris-pogled-unazad>.

³ „The New Republic“: ujedno i naziv časopisa u kojem se ovaj tekst prvi put pojavio.

mužjacima u uniformama, a da pri tom niko u tome ne vidi ništa drugom osim ispunjavanja patriotske dužnosti. Svakome je bolje nego pre, zato što svako daje sve što ima za svoju zemlju. Radniku je bolje nego ikada ranije: dobija petnaest dolara na dan, umesto tri; finansijeru je bolje nego ikada ranije: dobija petnaest miliona, umesto milion. Na vrhu društva nalazi se korpus posebno obučениh intelektualaca, sastavljen od univerzitetskih profesora, bivših novinara, pragmatičnih filozofa, trgovaca nekretninama i transatlantskih kartaroša, koji se staraju da sve bude za najveće dobro celine. Svako ima ulog u zemlji; da li je taj ulog veliki ili mali zavisi od toga koliko volite svoju zemlju i koga poznajete.

1923.

Utopija se sastoji od tebe i mene, i flaše prokrijumčarenog viskija, blago začinenog originalnim metanolom. Pod uticajem viskija konačno možeš da zaboraviš da postojim, a i ja mogu da zaboravim na tvoje postojanje. Rešili smo svoje društvene probleme tako što smo eliminisali društvo. Sada se možemo vratiti nazad i krenuti iz početka.

1926.

Povezana izdanja i tekstovi:

Priča o utopijama (The Story of Utopias, 1922; Gradac, Alef, 2009)

„U šta verujem“ (1930; Gradac, br. 216–217, 2021, 30–36)

„Utopija, grad i mašina“ (1965; Gradac, br. 216–217, 2021, 173–186)

„Zovite me Jona“ (1972; Gradac, br. 216–217, 2021, 203–206)

Takođe:

„Life is better than Utopia“ („Život je bolji od utopije“, kasnija verzija teksta „U šta verujem“), L. Mumford, *Faith for Living*, 1940, ch. 32, 218–230.

Pismo Catherine Krouse Bauer iz jula 1930, *Findings and Keepings: Analects for an Autobiography*, 1975, 352–353.

Pismo Fredericku J. Osbornu, 15. II 1970, *The Letters of Lewis Mumford and Frederic J. Osborn: A transatlantic dialogue, 1938–1970*, 1971, 467:

„U svojoj novoj knjizi (*The Pentagon of Power*, 1970) imam jedno poduže poglavlje o utopijama i naučnoj fantastici (VIII), i možda će vam biti zanimljivo da vidite da na utopije sada gledam kao na uputstvo 'Šta NE raditi' ili 'Šta treba izbegavati', budući da su sve klasične utopije statične i autoritarne!“

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Lewis Mumford
Promene utopijskih moda
1926.

Lewis Mumford, „Fashions Change in Utopia“, *The New Republic*, vol. 47, no. 602, 16. VI 1926,
114–115; *Findings and Keepings: Analects for an Autobiography*, 1975, 158–160.
Preveo i priredio: Aleksa Golijanin. 2024 (2021), <https://anarhija-blok45.net>

anarhisticka-biblioteka.net